

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ DURUMUNA İLİŞKİN
BİR DEĞERLENDİRME¹**

Arş. Gör. Dr. Lâle AYHAN İZMİRLİ²

ÖZET

Türkiye 2011 yılında itibaren Suriye’den gelen kitlesel göç akımlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Eldeki istatistiki veriler incelendiğinde, 2011 yılından sonra ülkesini terk eden Suriyelilerin önemli bölümünün Türkiye’de bulunduğu görülmektedir. Türkiye’deki yaklaşık 3 milyon Suriyeliyi belirtmek üzere “mülteci”, “sığınmacı”, “yerinden edilmiş kişiler”, “zorunlu göçmen” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu kişilerin hukuki durumuna ilişkin olarak kullanılan kavramlarda yeknesaklık bulunmadığı gibi, özellikle medyada ve bir çok resmi makam nezdinde kullanılan kavramlar Suriye’den Türkiye’ye gelenlerin hukuki statüsünü doğru olarak belirleyememektedir.

Farklı kavramlar kullanılması hem kavram kargaşasına yol açmakta, hem de bu kişilerin Türkiye’de sahip olacakları haklar ve yükümlülükler noktasında soru işaretleri doğurmaktadır. Zira mülteci, sığınmacı, geçici koruma statüsü sahibi gibi kavramların her birisine bağlanan hukuki sonuçlar birbirinden çok farklıdır. Dolayısıyla kişinin hangi hukuki durumda bulunduğuna bağlı olarak, Türkiye’de sahip olacağı haklar da farklılaşacaktır.

Çalışmada öncelikle Türk hukuku çerçevesinde konuyla ilgili kavramlar kısaca açıklanacak, daha sonra ilgili kavramların hangi kriterlerle belirleneceği üzerinde durulacak ve nihayetinde konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Sığınmacı, Suriyeliler, Geçici Koruma, Uluslararası İşbirliği

**A REVIEW REGARDING TO THE LEGAL STATUS OF SYRIANS IN
TURKEY**

ABSTRACT

Turkey face with a mass influx from Syria since 2011. When we look to the current statistical data, the large part of the Syrians, who left his/her country, are in Turkey in the present situation. Various notions are used, such as “refugee”, “asylum seeker”, “displaced person”, “forced immigrant”, in order to indicate approximately 3 million Syrians in Turkey. While there’s no uniformity on these notions, in actual fact, mostly these notions are not reflect the legal status of Syrians in Turkey.

Using different notions not only cause contraction in terms, but also generate question marks regarding their rights and obligations in Turkey. This is because the legal results of these notions (such as refugee, asylum seeker, temporary protection) are largely different from each other. Thereby their rights differ depending on their legal status in Turkey.

In this study, those notions will be clarified, then the criteria of those notions will be explained, and lastly we will make a remark in general.

Keywords: Refugee, Asylum Seeker, Syrians, Temporary Protection, International Cooperation.

¹ Bu Makale 20-21 Mayıs 2017 tarihleri arasında Saraybosna’da düzenlenen ASEAD 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ayhan.lale@gmail.com

GİRİŞ

Türkiye, hem Osmanlının mirasçısı, hem de coğrafi konumu itibariyle güvenilir ve stratejik bir sığınma ülkesi olarak görülmesi sebebiyle kitlesel sığınma amacıyla yabancıların sıklıkla tercih ettiği bir ülke durumundadır.³ İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'dan gelenlerin ardından, 1980'lerde Bulgaristan'dan gelen Türk soydaşlar, 90'larda Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesiyle birlikte gelen Arnavut, Boşnak ve Makedon dindaşlar ve Körfez savaşları ile Irak'tan gelen komşu ülke vatandaşları önemli kitlesel göç akımlarını oluşturmuştur. Son dönemde ise, özellikle Suriye iç savaşından kaçıp gelen Suriyelilerin yanı sıra, Afganistan, İran, Irak, Somali gibi ülkelerden iç savaş, siyasi ve ekonomik sebeplerle gelenlerin sayısı 300.000'e yaklaşmıştır.⁴

Türkiye coğrafi, stratejik, kültürel ve siyasi konumu nedeniyle geçmiş yıllarda hem göç alan,⁵ hem de göç veren bir ülke konumunda iken, özellikle son 10 yılda çok hızlı bir biçimde göç almaya başlamış ve 2011 yılında itibaren Suriye'den gelen kitlesel göç akımlarıyla karşılaşmıştır.⁶ Eldeki istatistiki verilere bakıldığında, 2011 yılından sonra ülkesini terk eden Suriyelilerin önemli bir bölümünün Türkiye'de bulunduğu görülmektedir. Türkiye'de kamplarda veya kamp dışında yaşayan (resmi rakamlara göre) yaklaşık 3 milyon Suriyeliyi⁷ belirtmek üzere “mülteci”, “sığınmacı”, “yerinden edilmiş kişiler”, “göçmen”⁸, “zorunlu göçmen”, “geçici korunan” gibi kavramlar kullanılmaktadır.⁹ Bu kişilerin hukuki durumuna ilişkin olarak kullanılan kavramlarda yeknesaklık bulunmadığı gibi, özellikle medyada ve bir çok resmi makam nezdinde kullanılan kavramlar aslında Suriye'den Türkiye'ye gelenlerin hukuki statüsünü doğru olarak karşılamamaktadır.

Farklı kavramlar kullanılması hem kavram kargaşasına yol açmakta, hem de bu kişilerin Türkiye'de sahip olacakları haklar ve yükümlülükler noktasında soru işaretleri doğurmaktadır. Zira mülteci, sığınmacı, geçici koruma gibi kavramların her birisine bağlanan hukuki sonuçlar birbirinden çok farklıdır.¹⁰ Dolayısıyla kişinin sahip olduğu hukuki statüye bağlı olarak, Türkiye'de sahip olacağı haklar da farklılaşacaktır.

³ DOĞAN, Vahit: Türk Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s.93.

⁴ Şubat 2017 itibariyle BMMYK belirttiği kayıtlı kişilere ilişkin rakamlar için bkz. Türkiye'de UNHCR, Gerçekler & Rakamlar, Erişim adresi: [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(64\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(64).pdf), Erişim tarihi: 06.04.2017.

⁵ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gereğesi, s.1.

⁶ Burada Suriye iç savaşı sebebiyle Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası sonucunda yalnızca Suriyelilerin değil, diğer ülke vatandaşlarının da Türkiye'ye geldiği gözlenmektedir. Bkz. DOĞAN, s.93.

⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün açıkladığı rakamlara göre 30.3.2017 itibariyle geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3 milyon civarındadır. Bkz. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim adresi: 10.4.2017.

⁸ Göçmenler daha iyi hayat şartları için bulunduğu ülkeden ayrılırlar. Diğer kavramların aksine göçmenler bir zorunluluk sonucu olmayıp, gönüllü olarak yer değiştirirler ve vatandaşı bulunduğu ülkenin korumasından yararlanmaya devam ederler. kişiyi ifade eder. Bkz. ERGÜVEN, Nasih Sarp Ergüven/ÖZTURANLI, Beyza: “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, AÜHFD 62(4), 2013, ss.1007-1061, s.1020. Bu nedenle çalışmada göçmen kavramı incelenmemiştir.

⁹ Terim karmaşası sadece basında ve diğer organizasyonlar nezdinde olmayıp, Suriyelilerle bir arada sahada bulunan yetkililerde de bir terim karmaşası olduğu tespit edilmiştir. Bkz. DİNÇER, Osman Bahadır/FEDERICI, Vittoria/FERRIS, Elizabeth/KARACA, Sema/KİRİŞÇİ, Kemal/ÖZMENEK ÇARMIKLI, Elif: Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlilik, Brookings Enstitüsü, Kasım 2013, s.31.

¹⁰ Cenevre Sözleşmesi'nin sığınmacılara sağladığı hak ve özgürlükler noktasında hukuki statüye göre farklılaşan haklarla ilgili bkz. ÖZKAN, Işıl: Göç, Sığınma ve İltica Hukuku, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, İzmir, 2017, s.308-315.

Çalışmada öncelikle Türk hukuku çerçevesinde konuyla ilgili kavramlar kısaca açıklanacak, daha sonra ilgili kavramların hangi kriterlerle veya şartlarla belirleneceği üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda özellikle 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gelen Suriyelilerin hukuki durumunun tespiti yapılarak, genel bir çerçeve çizilecektir.

Çalışmada kavram kargaşasına yer vermemek için 'Suriye'den Gelenler' ifadesi bilinçli olarak kullanılmıştır. Zira bu kişilerin mülteci, geçici koruma statüsü sahibi gibi bir statü ile adlandırılabilmesi için bu statülerin yetkili makamlarca tanınmış olması gerekmektedir. Bu nedenle genellikle 'Suriye'den gelenler' ifadesi kullanılmış, kavramların açıklandığı kısımlarda ise 'mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü veya geçici koruma statüsü' sahiplerini ifade etmek üzere sığınmacı, sığınan, sığınmak isteyen gibi ifadeler kullanılmıştır.

A. ARAP BAHARI VE SURIYE

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve Ortadoğu ülkelerinde baskıcı yönetimlere karşı gelişen halk ayaklanmaları bazı ülkelerde protestolarla sınırlı kalırken, bazı ülkelerde iç savaş şeklinde farklı sonuçlar doğurmuştur. Bu süreç içerisinde gerek ülke içinde, gerekse ülkeler arasında kişilerin yer değiştirme hareketleri söz konusu olmuş, Suriye'de de Arap baharı sürecinin başlamasıyla birlikte milyonlara varan Suriyelinin Türkiye'ye sığınmak istemesi neticesinde, Arap Baharı'nın etkileri Türkiye'de de yoğun bir biçimde hissedilmeye başlamıştır.

1. ARAP BAHARI VE ETKİLERİ

Arap Baharı olarak adlandırılan süreç temelde otoriter, baskıcı iktidarların halk nezdinde meşruiyetlerini yitirmeleri ile başlayan bir kaos sürecini ifade etmektedir.¹¹ 2010 yılında Tunus'ta iktidara karşı başlayan halk hareketi, diğer ülkelerde de iktidarlara karşı muhalif hareketlerin kıvılcımı olmuştur. Tunus'tan sonra Libya, Mısır, Kuveyt, Umman, Ürdün, Yemen, Cezayir, Lübnan, Sudan, Fas, Bahreyn gibi Arap ülkelerinde iktidara karşı başlayan hareketler, bu ülkeleri farklı biçimlerde etkilemiş, bazı ülkelerde yalnızca protestolarla sınırlı kalırken, bazı ülkelerde iktidar değişimine, bazılarında ise iç savaflara sebep olmuştur. Bu sürecin yaşandığı ülkelerde halk, baskıcı yönetimlere karşı demokrasi talebi ile ayaklanmış, başlangıçta geleceğe karşı umutlu bir tavırla başlayan halk hareketleri giderek yerini kaosa ve anarşiye bırakmıştır. Adı geçen ülkelerde yapılan protestolarda veya iç savaflarda çok sayıda insan hayatını kaybetmiş, bir o kadar insan da yer değiştirmek veya ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Genel olarak Arap Baharı olarak adlandırılan bu süreç Suriye'nin de dahil olduğu bir kısım ülkelerde halen devam etmektedir.¹²

2. SURIYELİLERİN GENEL DURUMU

Esad rejimi tarafından yönetilen Suriye halkı, Arap baharı sürecinin başlaması ve diğer ülkelerde halkın iktidara meydan okumasıyla cesaretlenmiş ve Suriye'de de bu süreç başlamıştır. Bir grup gencin iktidar aleyhine duvar yazısı yazması sebebiyle

¹¹ CİHANGİR, Feyzullah: "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü Üzerine Bir Çalışma", Erişim adresi: <http://akademikperspektif.com/2015/02/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-statusu-uzerine-bir-calisma/>, Erişim tarihi: 10.4.2017.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. GHANEM, Hafez: The Arab Spring: Five Years Later, Toward Greater Inclusiveness Vol.1, Brookings Institutions Press, 2016; WILSON, Gary/PANARA, Carlo (Eds.): The Arab Spring: New Patterns for Democracy and International Law, Nijhoff Publishers, Boston, 2013; DABASHI, Hamid: The Arab Spring: The End of Postcolonialism, Zed Books, London, 2012; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri, Aralık 2015, s.14; İLDEM, Tacan: "The Arab Spring: Normalization of History", Security and Human Rights, 2012, No.3, 215-221; TAHA, Omnia: "The Arab Spring: Potential and Challenges", Security and Human Rights, 2012, No.3, 233-236.

işkence görmesine tepki gösteren halk protesto gösterilerine başlamış, Esad tarafından gösterilerin kanlı biçimde bastırılması neticesinde gösteriler tüm ülkeye yayılmıştır.¹³

Suriye’de giderek büyüyen halk protestolarına farklı siyasi aktörler katılmış, bir çok ülke Suriye iç savaşına açık veya örtülü müdahale etmiş, iç savaşta yer alan farklı gruplara destek olmuştur.

Bu süreçte 6.5 milyon Suriyeli ülke içinde yerinden edilmiş, 5 milyona yakın Suriyeli ise ülkeyi terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.¹⁴ Ülkesini terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalan Suriyelilerin ülkelere dağılımına baktığımızda resmi rakamlara göre, 2 milyon Suriyelinin Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’da, 30.000 civarında Suriyelinin diğer Kuzey Afrika ülkelerinde ve 3 milyon civarında Suriyelinin ise, Türkiye’de bulunduğu görülmektedir.¹⁵ Bu rakamlar, sadece kayıtlı olanları göstermektedir, kayıt altına alınmamış Suriyeliler de eklendiğinde bu rakamlar daha da artacaktır. Bununla birlikte AB üyesi ülkeler ile Norveç ve İsviçre’nin kabul ettiği toplam sığınmacı sayısı ise 800.000 civarındadır.¹⁶

3. TÜRKİYE’DEKİ SURIYELİLER

Türkiye, Suriye’de yaşanan iç savaşın kısa sürede durulacağını, yaşanan kitlesel insan akınlarının geçici olduğunu, savaşın sona ermesiyle Suriye’den gelenlerin ülkelerine geri döneceğini düşünerek hareket etmiş, politikasını bu çerçevede şekillendirmiş ve bu sebeplerle hukuken bir karşılığı olmayan “misafir” tabirini sıklıkla kullanmıştır.¹⁷ En kısa zamanda ülkelere dönecek misafirler olarak görülen Suriyeliler, savaşın büyümesi ve uzun yıllar devam etmesiyle birlikte artık Türk toplumunun parçası olan bir gerçeklik halini almıştır.

Suriye’deki iç savaşın başından beri açık kapı politikası izleyen Türkiye, gelinen noktada, ülkesine en fazla Suriyeliyi kabul eden ülke olmuştur. Bazı kaynaklarda 4

¹³ Arap Baharı sürecinin Suriye’de başlangıcı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. SDAM (Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi), Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin Hukuksal Statü Problemi, Kasım 2015, Erişim adresi: <http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/979/turkiyede-suriyeli-multecilerin-hukuksal-statue-problemi.aspx>, Erişim tarihi: 21.03.2017, s.6; AITA, Samir: “Syria: Aspirations and Fragmentations”, Arab Spring: Negotiating in the Shadow of the Intifadat, Ed: I. William ZARTMAN, University of Georgia Press, 2015, ss.291-331.

¹⁴ Vatan Gazetesi, “Suriye’de İnsani Yardıma İhtiyacı Olanların Sayısı 13.5 Milyona Ulaştı”, Erişim adresi: <http://www.gazetevatan.com/-suriye-de-insani-yardima-ihciyac-i-olanlarin-sayisi-13-5-milyona-ulasi-878233-gundem/>, Erişim tarihi: 30.03.2017; BKMYK 15 Mart 2015 itibarıyla 4,961,300 Suriyeli’nin ülkeyi terk ettiğini kayıt altına almıştır. Bkz. Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, Erişim tarihi: 30.03.2017.

¹⁵ UNHCR, Syrian Refugees Response, Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, Erişim tarihi: 30.03.2017.

¹⁶ 2016 itibarıyla tespit edilen rakamdır. Bkz. Syrian Refugees, <http://syrianrefugees.eu/inflows-recognition/>, Erişim tarihi: 19.04.2017. Güncel rakamlar için ayrıca bkz. UNHCR, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php>.

¹⁷ TOPAL, Ahmet Hamdi: “Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2 (1), Bahar 2015, ss.5-22, s.7; KAP, Derya: “Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları”, Akademik Perspektif, Aralık 2014, ss.30-35, 32; DİZMAN, Ali Osman: “Geçici Koruma Politikası ve Türkiye’ye Sığınan Suriyeliler”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Değerlendirme Notu, Ağustos 2012, s.2, Erişim adresi: http://www.tepav.org.tr/upload/files/1346221434-0.Gecici_Koruma_Politikasi_ve_Turkiye_ye_Siginan_Suriyeliler.pdf, Erişim tarihi: 10.4.2017;

AKÇABAY, Ceren: “Mülteciler ve Hukuk Politikası: Suriyeli Sığınmacılara Tanınan Geçici Koruma”, Diskar, ss.126-133, s.129, Erişim adresi: <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2016/07/cerenakcabay.pdf>, Erişim tarihi: 10.4.2017; KILIÇ, Taner: “Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumu, Uyum Meselesi”, Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi, Mersin, 2014, ss.7-25, s.21, Erişim adresi: biamer.mersin.edu.tr/raporlar/suriyeliler.pdf, Erişim tarihi: 11.04.2017.

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ DURUMUNA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

milyonun üzerinde Suriyelinin bulunduğu belirtilmektedir.¹⁸ Kayıtlı olmayan Suriyeliler de dahil edildiğinde bu rakamlar daha da artmaktadır. Resmi rakamlara göre kayıtlı Suriyelilerin illere göre dağılımını incelediğimizde şu şekilde bir tabloyla karşılaşıyoruz:¹⁹

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN DAĞILIMI 06.04.2017										ALFABETİK
İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN SURİYELİ	İL NÜFUSU	İL NÜFUSU İLE KAYITLI SURİYELİ NÜFUSUNUN KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN SURİYELİ	İL NÜFUSU	İL NÜFUSU İLE KAYITLI SURİYELİ NÜFUSUNUN KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	
	TOPLAM	2.973.980	79.814.871	3.73%		TOPLAM	2.973.980	79.814.871	3.73%	
1	ADANA	151.421	2.201.670	6.88%	42	KAHRAMANMARAŞ	90.431	1.112.634	8.13%	
2	ADYAMAN	25.703	610.484	4.21%	43	KARABÜK	488	242.347	0.20%	
3	AFYON	4.664	714.523	0.65%	44	KARAMAN	585	245.610	0.24%	
4	AĞRI	920	542.255	0.17%	45	KARS	184	289.786	0.06%	
5	AKSARAY	1.524	396.673	0.38%	46	KASTAMONU	965	376.945	0.26%	
6	AMASYA	244	326.351	0.07%	47	KAYSERİ	59.129	1.358.980	4.35%	
7	ANKARA	73.396	5.346.518	1.37%	48	KIRIKKALE	817	277.984	0.29%	
8	ANTALYA	401	2.328.555	0.02%	49	KIRKLARELİ	2.139	351.684	0.61%	
9	ARDAHAN	98	98.335	0.10%	50	KIŞEHİR	884	229.975	0.38%	
10	ARTVİN	40	168.068	0.02%	51	KİLİS	124.566	130.825	95.22%	
11	AYDIN	8.005	1.068.260	0.75%	52	KOCAELİ	32.162	1.830.772	1.76%	
12	BALIKESİR	2.259	1.196.176	0.19%	53	KONYA	73.520	2.161.303	3.40%	
13	BARTIN	33	192.389	0.02%	54	KÜTAHYA	369	573.642	0.06%	
14	BATMAN	19.770	576.899	3.43%	55	MALATYA	22.007	781.305	2.82%	
15	BAYBURT	42	90.154	0.05%	56	MANİSA	6.695	1.396.945	0.48%	
16	BİLECİK	561	218.297	0.26%	57	MARDİN	94.360	796.237	11.85%	
17	BİNGÖL	702	269.560	0.26%	58	MERSİN	147.185	1.773.852	8.30%	
18	BİTLİS	749	341.225	0.22%	59	MUĞLA	9.744	923.773	1.05%	
19	BOLU	1.188	299.896	0.40%	60	MUŞ	870	406.501	0.21%	
20	BURDUR	8.078	261.401	3.09%	61	NEVŞEHİR	6.618	290.895	2.28%	
21	BURSA	107.375	2.901.396	3.70%	62	NİĞDE	3.434	351.468	0.98%	
22	ÇANAKKALE	3.823	519.793	0.74%	63	ORDU	726	750.588	0.10%	
23	ÇANKIRI	377	183.880	0.21%	64	OSMANİYE	43.868	522.175	8.40%	
24	ÇORUM	1.903	527.863	0.36%	65	RİZE	662	331.048	0.20%	
25	DENİZLİ	7.986	1.005.687	0.79%	66	SAKARYA	8.162	976.948	0.84%	
26	DIYARBAKIR	29.902	1.673.119	1.79%	67	SAMSUN	4.335	1.295.927	0.33%	
27	DÜZCE	678	370.371	0.18%	68	SİİRT	3.374	322.664	1.05%	
28	EDİRNE	6.550	401.701	1.63%	69	SİNOP	81	205.478	0.04%	
29	ELAZIĞ	5.869	578.789	1.01%	70	SİVAS	2.552	621.224	0.41%	
30	ERZİNCAN	185	226.032	0.08%	71	ŞANLIURFA	420.532	1.940.627	21.67%	
31	ERZURUM	692	762.021	0.09%	72	ŞİRİNAK	14.504	483.788	3.00%	
32	ESKİŞEHİR	2.511	844.842	0.30%	73	TEKİRDAĞ	6.559	972.875	0.67%	
33	GAZİANTEP	329.660	1.974.244	16.70%	74	TOKAT	874	602.662	0.15%	
34	GİRESUN	155	444.467	0.03%	75	TRABZON	2.274	779.379	0.29%	
35	GÜMÜŞHANE	78	172.034	0.05%	76	TUNCELİ	94	82.193	0.11%	
36	HAKKARİ	1.022	267.813	0.38%	77	UŞAK	1.385	358.736	0.39%	
37	HATAY	384.120	1.555.165	24.70%	78	VAN	1.968	1.100.190	0.18%	
38	İĞDIR	88	192.785	0.05%	79	YALOVA	2.916	241.665	1.21%	
39	İSPARTA	6.455	427.324	1.51%	80	YOZGAT	3.352	421.041	0.80%	
40	İSTANBUL	479.880	14.804.116	3.24%	81	ZONGULDAK	334	597.524	0.06%	
41	İZMİR	109.169	4.223.545	2.58%						

¹⁸ Bkz. PARMAKSIZOĞU, Zeynep Gönenç: "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu", Sosyal Demokrat Dergi, Erişim Adresi: <http://www.sosyaldemokratdergi.org/?p=2036>, Erişim tarihi: 8.04.2017.

¹⁹ Veriler Nisan 2017 itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün açıkladığı resmi rakamlara dayanmaktadır, Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim tarihi: 11.4.2017.

Geçici koruma altındaki bu kişilerin 254.973'ü barınma merkezlerinde kalırken, 2.719.007'si barınma merkezleri dışında kalmaktadır.²⁰ Başka bir deyişle Suriyelilerin %90'lık kesimi kamp dışında hayatlarına devam etmektedir.²¹

Görüldüğü üzere rakamların büyüklüğü, bazı illerde doğrudan sosyal yapıyı değiştirecek nitelikte olduğu gibi, ekonomik ve toplumsal açıdan önemli problemleri kaçınılmaz kılmaktadır. Türkiye'nin ekonomik, hukuki ve toplumsal yapısının bu denli yüksek bir göç olgusunu kaldırmak için yeterli altyapıya sahip olmaması nedeniyle mevzuatta bir takım değişiklikler yapılmış, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarılmıştır.²² YUKK ile birlikte Türkiye'ye sığınmak amacıyla gelenlerin durumu ilk defa Türk hukukunda kanun düzeyinde bir düzenlemeyle ele alınmıştır.²³ Burada özellikle mülteci veya şartlı mülteci olarak kabul edilmeyenler için tamamlayıcı koruma kavramına ve mekanizmalarına yer verilmesi önemli bir gelişme olmuştur.²⁴ Zira kişiye mülteci statüsü için gereken şartları taşımaması halinde mülteci statüsü verilmeyen durumlarda, evrensel olarak kabul edilen geri gönderilmeme (non-refoulement) prensibi gereğince geri gönderilememesi,²⁵ üçüncü bir ülkeye de

²⁰ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim tarihi: 11.4.2017. Barınma merkezlerindeki son durum için bkz. AFAD, Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barınma-Merkezlerinde-Son-Durum>, Erişim tarihi: 11.4.2017.

²¹ ŞAHİN, Okan: "Suriyeli Mültecilerin Hukuki Durumu ve Toplumumuza Etkileri", Erişim adresi: <http://www.stratejikortak.com/2016/04/suriyelilerin-hukuki-durumu.html>, Erişim tarihi: 8.4.2017, para.8.

²² 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete.

²³ YUKK'dan önce Türk hukukundaki düzenlemelere ilişkin genel bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Bülent: Yabancılar ve Mülteci Hukuku, 6.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.231-233.

²⁴ Milletlerarası sözleşmelerde tanımlanmayan tamamlayıcı koruma kavramı, özellikle ikincil koruma, insani koruma, geçici sığınmacı gibi kavramları içine alacak şekilde kullanılmaktadır. Bkz. MANDAL, Ruma: Protection Mechanism Outside of the 1951 Convention ("Complementary Protection"), UNHCR Legal and Protection Policy Research Series, 2005, s.2 para.4. Erişim Adresi: <http://www.unhcr.org/protection/globalconsult/435df0aa2/9-protection-mechanisms-outside-1951-convention-complementary-protection.html>, Erişim tarihi: 06.04.2017. Benzer yönde bkz. ÖZKAN, s.321. Genel olarak devletlerin uluslararası hukuktan doğan ve Cenevre sözleşmesi kapsamına girmemekle birlikte korunma ihtiyacında olan kişiler için geliştirilen ve Cenevre Sözleşmesi hükümlerini tamamlayan koruma yükümlülükleri olarak tanımlanmaktadır. Bkz. GOODWIN-GILL, G.S./MCADAM, J.: The Refugee in International Law, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2007, s.285'ten aktaran ÇİÇEKLİ, s.286; ÖZKAN, s.321-322. Bu kavram, milletlerarası hukukta kabul edilen geri gönderilmeme prensibinin genişletilmesini ifade etmektedir. Bkz. MANDAL, s.6. Benzer yönde bkz. EDWARDS, Alice: "Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention", Melbourne Journal of International Law, Vol.13, 2012, ss.1.-41, s.10. Başka bir deyişle, kişi bulunduğu ülkede hukuken mülteci statüsü kazanamamış, ancak geri gönderilmeme prensibinin uygulanması için gerekli şartlar da mevcut ise geri gönderilmeyecektir. Ancak kişinin bulunduğu ülkenin güvenliği açısından tehlikeli sayılması hususunda ciddi sebepler varsa, özellikle ciddi bir suç sebebiyle kesinleşmiş mahkumiyet hükmü varsa geri göndermeme prensibi uygulanmayacaktır. Bkz. EKŞİ, Nuray: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s.53; LAUTERPACHT, Sir Elihu/BETHLEHEM, Daniel: "The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement: Opinion", s.116 vd., Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/419c75ce4.pdf>, Erişim tarihi: 13.04.2017. Tamamlayıcı koruma, geçici korumadaki gibi acil ve geçici bir önlem olmayıp, Cenevre Sözleşmesi gereğince mülteci statüsü verilmeyen kişilerin korunması amacıyla bu kişilerin geri gönderilmesine karşı koruma sağlama amacıyla ortaya konulmuş bir mekanizmadır ve kural olarak bireysel durumları kapsamaktadır. Bkz. MANDAL, s.7 para.16; EDWARDS, s.9; EKŞİ, s.52; ÇİÇEKLİ, s.287.

²⁵ Geri gönderme işlemi özellikle ülkeye yasadışı yollardan giriş yapmış kişilerin tekrar ülkeden çıkarılması veya geçerli belgeleri olmayanların ülkeye girişine izin verilmemesi şeklindeki idari uygulamaları işaret etmektedir. Kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle hayatı veya özgürlüğünün tehdit altında olacağı ülkelere geri gönderilmemesi "geri göndermeme prensibi" olarak ifade edilmekte ve bu ilke mülteci hukukuna ilişkin milletlerarası sözleşmelerde ve diğer kaynaklarda yer verilen temel bir prensip olarak kabul edilmektedir.

gönderilememesi durumunda kişilerin statüsüz kalma durumu ortaya çıkmaktaydı. Tamamlayıcı koruma olarak adlandırılan bu mekanizmada, kaynağını milletlerarası insan hakları hukukundaki gelişmelerden alan kurallar, milletlerarası mülteci hukukunun sağladığı korumanın kapsamını genişleten ve onu tamamlayan bir yapı arz etmekte ve geri gönderilmeme (non-refoulement) prensibi tamamlayıcı korumanın temelini oluşturmaktadır.²⁶ Zira prensibin temel ilke olması sebebiyle açıkça istisna edilmediği takdirde kitlesel akınlarda da geri göndermeme ilkesinin uygulanması gerekmektedir.²⁷

YUKK'ü tamamlamak üzere Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (YUKKY)²⁸, Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)²⁹ ve Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik³⁰ çıkarılarak bu kişilerin durumu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.³¹

YUKK'a göre Türkiye'ye sığınmak isteyenlerin durumu uluslararası koruma ve geçici koruma olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Bu çerçevede bireysel bir başvuru mekanizması ortaya koyan mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahipleri uluslararası koruma çerçevesinde ele alınmış, bu üç kategoriye girmeyen kişiler içinse kitlesel olarak koruma ihtiyacı doğması halinde geçici koruma mekanizması öngörülmüştür.

B. HUKUKSAL STATÜYE İLİŞKİN TERMİNOLOJİ KARMAŞASI

Suriye'den Türkiye'ye gelenlerin hukuki statüsünü belirlemek için öncelikle terminoloji hakkında kısaca bilgi vermek gerekmektedir.

1. SİĞİNMACI KAVRAMI

Sığınmacılığın tarihi modern ulus devletlerin kurulmasına dayanır.³² Sığınma, vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmak zorunda kalan kişinin, diğer bir ülkeye sığınma talebinde bulunması hali³³ ya da devletlerin kendi topraklarında koruma sağlama çabalarıdır³⁴. Sığınmacı ise, yerinden edilmiş kişinin sığınma (iltica) talebinde bulunması ve fakat yetkili makamların hakkında henüz karar vermemiş olmasını ifade eder.³⁵ Buna karşılık mülteci ise, yetkili makamlar tarafından sığınma talebi kabul

Bir anlamda geri gönderilmeme prensibi uluslararası korumanın temel taşıdır. Bkz. ÇİÇEKLİ, s.271-272; ÖZKAN, s.160-164, 291; Ayrıca bkz. LAUTERPACHT/BETHLEHEM, s.89; ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1024-1025; GRAHL-MADSEN, Atle: Territorial Asylum, Almqvist&Wiksell International, Stockholm, Sweden, 1980, s.40 vd.

²⁶ Bkz. ÇİÇEKLİ, s.271.

²⁷ LAUTERPACHT/BETHLEHEM, s.119, 128; ÖZKAN, s.161, 164.

²⁸ 17.03.2016 tarih ve 29656 sayılı Resmi Gazete.

²⁹ 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete. GKY, yürürlüğe girmesi ile birlikte 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'ni yürürlükten kaldırmıştır.

³⁰ 15.01.2016 tarih ve 29594 sayılı Resmi Gazete.

³¹ Bunlar yanında, ÇİÇEKLİ'ye göre AY m.16'nın mefhumu muhalifinden, mültecilerle ilgili olarak sadece Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar değil, bu alanda uygulanan örf adet hukuku, milletlerarası alanda kabul edilen hukukun genel prensipleri, mahkeme kararları, doktrin gibi kaynaklardan doğan kurallara da öncelik verilmesi gerekeceği gibi, milletlerarası yargı organlarının verdiği kararlar, BMMYK Kılavuz İlkeleri, İcra Komitesi Sonuç Kararları gibi ülkeler için yol gösterici nitelikte olan esnek hukuk (soft law) olarak adlandırılan kapsamda ortaya çıkan ilke ve kurallarında dikkate alınması gerekmektedir. Bkz. ÇİÇEKLİ, s.266-267.

³² SDAM, s.3. Sığınma hakkının tarihçesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZKAN, s.37 vd.; SARAÇLI, Murat: Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.53 vd.

³³ DOĞAN, s.88.

³⁴ ÖZKAN, s.124. Benzer tanım için bkz. SARAÇLI, s.77.

³⁵ DOĞAN, s.88; KILIÇ, s.8; SARAÇLI, s.79. Sığınmacı kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZKAN, s.124-127.

edilen kişileri ifade eder.³⁶ Uluslararası belgelerde tanımlanan “mülteci” kavramının aksine “sığınmacı” (asylum seeker) kavramının tanımına uluslararası belgelerde yer verilmemiştir.³⁷ Bu nedenle uluslararası hukukta sığınmacının net bir tanımı yapılamamaktadır.³⁸

Ülkesel egemenlik prensibi gereğince her devlet, kendi topraklarında sığınma hakkı verip vermeme konusunda özgürdür.³⁹ Ancak insani gereklilikler, ilgili devletlerin milli menfaatlerinin üzerinde yer aldığı takdirde, uluslararası hukuk bu egemenliği sınırlandırabilir.⁴⁰ Bununla birlikte devletlerin her durumda sığınmacıları kabul etme şeklinde genel bir yükümlülükleri bulunmamaktadır.

Türkiye’de mülteci statüsü yalnızca Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda gelenlere tanındığı için, Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelenlere ‘sığınmacı’ denildiği görülmektedir. 1994 tarihli ‘‘Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’’ sebebiyle bu tabir kullanılmaktadır.⁴¹ Halihazırda yürürlükteki mevzuatta ise ‘sığınmacı’ tabiri, bir hukuki statüyü ifade etmemektedir.

2. MÜLTECİ STATÜSÜ

Mülteci, farklı sebeplerden ötürü katlanılmaz koşullardan ya da kişisel durumlardan kaçıp kurtulmak isteyen ve kaçışına neden olan olaylar karşısında yardım görmeye ve korunmaya layık olan kişidir.⁴² Genel kabul gören tanıma göre mülteci, vatandaşı olduğu ülkede ortaya çıkan olaylar sebebiyle kendi isteğiyle veya zorla vatanından ayrılmış ve başka bir devletin uyruğuna girmemiş kimsedir. Mültecilerin tabi olacağı, üzerinde mutabakat sağlanan bir uluslararası hukuk olmayıp, yalnızca devletlerin yaptıkları milletlerarası anlaşmalar vardır.⁴³ Bu alanda yapılmış en önemli milletlerarası anlaşma Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’dir.⁴⁴

Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, yahut tabiiyeti yoksa ve bu

³⁶ DOĞAN, s.88.

³⁷ ELÇİN, Doğa: ‘‘Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar’’, TBB Dergisi 2016 (124), ss.9-80, s.43.

³⁸ EDWARDS, s.15.

³⁹ ÖZKAN, s.125.

⁴⁰ ÖZKAN, s.125.

⁴¹ SDAM, s.14; CİHANGİR; EKŞİ, s.48-49. 1994 tarihli bu yönetmelik kavramsal olarak Cenevre Sözleşmesi’nden daha ileri giderek sığınma kavramına da yer vermiştir. Bkz. ÇİÇEKLİ, s.232. Sığınmacı ve mülteci kavramlarına ilişkin terminolojik tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZKAN, s.72-74.

⁴² GOODWIN-GILL/MCADAM, s.15’ten aktaran ÇİÇEKLİ, s.233. Benzer şekilde bkz. ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1020. BM, AB gibi farklı organizasyonlar bünyesinde yapılan mülteci tanımları hakkında bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, s.233-241.

⁴³ SDAM, s.3.

⁴⁴ Türkiye 1961 yılında sözleşmeye taraf olmuş, 1968 yılında da New York Protokolünü de onaylamıştır. Bkz. 5.10.2961 sayılı 10898 Resmî Gazete ve 5.8.1968 tarih ve 12968 sayılı Resmî Gazete. Sözleşmenin İngilizce tam metni için bkz. <http://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html>, Erişim tarihi: 21.03.2017.

tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek isteyemeyen kimsedir.

Türkiye, sözleşmeyi coğrafi çekince ile onaylamıştır.⁴⁵ YUKK'da da 'mülteci'nin tanımı yapılırken bu çekince korunmuştur. Dolayısıyla Türk hukuku açısından mülteci statüsünün tanınabilmesi için olayın Avrupa ülkelerinde meydana gelmesi gerekir. Başka bir deyişle Türk hukukunda yalnızca Avrupa ülkelerinden gelenlere hukuken 'mülteci' statüsü tanınabilir. Özellikle Avrupa ülkelerinin uzunca bir süredir Türkiye'ye coğrafi çekinceyi kaldırması için yaptığı baskılar, Arap Baharının etkilerinin Avrupa ülkelerine sirayet etmesiyle yoğunlaşmıştır.⁴⁶

YUKK'da yapılan mülteci tanımı da Cenevre sözleşmesine paralel biçimde düzenlenmiştir. YUKK m. 61'e göre, "*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.*"

Bu şartlar altında hukuken 'mülteci' statüsü verilebilmesi için;

- Irkı, dini, tabiiyeti veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrama korkusu bulunması,
- Bu korkunun haklı olması,
- Vatandaşı olduğu ülke dışında bulunması,
- Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamaması veya korkusu nedeniyle yararlanmak istememesi,
- Kişiyi ülkesinden eden olayın Avrupa'da meydana gelmiş olması
- Kişinin mülteci sayılmasına engel durumların bulunmaması

şartlarının varlığı gerekir.

Korkunun haklı olup olmadığının değerlendirilmesinde hem kişiye özgü subjektif koşullar hem de başvurucunun objektif olarak içinde bulunduğu durum dikkate alınacaktır.⁴⁷ Kişinin zulüm korkusunun ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce sebebiyle olması⁴⁸ ve vatandaşı olduğu ülkeyle bağlantılı olması⁴⁹ gerekir. Korkunun makul olması⁵⁰ veya kabul edilebilir bir nedeni bulunması⁵¹ gerekir. Mülteci statüsünün verilebilmesi için kişinin vatandaşı olduğu

⁴⁵ Cenevre Sözleşmesi m.42, taraf ülkelere, sözleşmeyi bir takım çekincelerle onaylama imkanı sunmuştur. Bu bağlamda Türkiye yalnızca 1951 yılından önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle gelen kişilere mülteci statüsü tanımak çekincesiyle sözleşmeyi imzalamış ve onaylamıştır. Başka bir deyişle zamansal ve coğrafi açıdan iki çekince ile sözleşmeyi kabul etmiştir. 1967 yılında New York protokolü ile zaman sınırlaması kaldırılmış, ancak coğrafi sınırlama muhafaza edilmiştir. Halihazırda bu düzenleme geçerliliğini korumakta olup, Türkiye, zaman sınırlaması olmaksızın Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır.

⁴⁶ Bu noktada ülkelerin eşit sorumluluk almaktan kaçınarak eşitlik, insan hakları, insancıl hukuk gibi kavramları kullanarak Türkiye'yi tampon ülke olarak kullanmak istemelerinin oldukça çelişkili bir yaklaşım olduğunu da belirtmek gerekir.

⁴⁷ ÇİÇEKLİ, s.247.

⁴⁸ Bu unsurlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, s.249-254; ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1022-1024.

⁴⁹ ÇİÇEKLİ, s.254.

⁵⁰ WHITTAKER, David J.: Asylum Seekers and Refugees in the Contemporary World, Routhledge, 2006, s.3.

⁵¹ SARAÇLI, s.127.

ülke dışında bulunması veya vatansızsa ikamet ettiği ülke içinde bulunması gerektiğinden, menşe ülkesi topraklarında bulunan kişiye bu statü tanınmaz.⁵²

Yukarıda sayılan olumlu şartları sağlayan kişinin mülteci olarak kabul edilebilmesi için, mülteci statüsü dışında bırakılacak haller bulunmamalıdır.⁵³ Türk hukukunda da mülteci statüsü dışında bırakmaya ilişkin hüküm, Cenevre Sözleşmesi'ne benzer biçimde düzenlenmiştir.⁵⁴

Kişi mülteci olarak tanınmakla mülteci olmamakta, sadece bu statüsü ilan edilmiş olmaktadır. Başka bir deyişle Cenevre Sözleşmesi, New York Protokolü veya başka bir milletlerarası belgede mülteci statüsü için sayılan şartları şahsında taşıyan kişi o andan itibaren mülteci kabul edilmektedir.⁵⁵

Yukarıda sayılan şartların gerçekleşmesi ile mülteci statüsü tanınan kişi, şartlardan birinin ortadan kalkması halinde mülteci statüsünü kaybedecektir. Cenevre sözleşmesinde de bu gibi hallerde mülteci statüsünü sona ereceği hükme bağlanmıştır.⁵⁶ Buna göre, mülteci statüsü tanınan kişi vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile tekrar yararlanırsa, vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa, yeni bir vatandaşlık kazanmış ve bu ülkenin himayesinden yararlanıyorsa, kendi arzusu ile terk ettiği veya zulüm korkusu ile dışında bulunduğu ülkeye tekrar yerleşmek üzere dönmüşse, mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse, vatansız olup mülteci statüne ilişkin şartlar ortadan kalktığı için normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise mülteci statüsü de ortadan kalkacaktır.⁵⁷

⁵² Burada menşe ülke topraklarında ifadesi, kişinin tabiiyetinde bulunduğu ülkede bulunan yabancı ülke büyükelçiliklerini de kapsamına almaktadır. Dolayısıyla vatandaşı olduğu ülkedeki yabancı elçiliğe sığınması halinde de mülteci olarak kabul edilmeyecektir. Ayrıca kişinin ülkesi dışına çıkmasının doğrudan haklı neden dayanan zulüm korkusuna dayanması gerekmez. Kişi başka bir sebeple vatandaşı olduğu ülke dışına çıkmış ve yabancı ülkede mültecilik için gerekli şartları taşıyamıyorken, sonradan meydana gelen olaylar sebebiyle koşulların değişmesiyle mülteci statüsü kazanabilir. Bkz. ÇİÇEKLİ, s.254 dn. 62 ve s.255.

⁵³ Cenevre Sözleşmesi m.1(D) ve 1(E)'ye göre BMMYK dışında BM organının yardım ve korumasından halen yararlanan kişiler ile uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı düşünülen diğer mülteciler bu korumadan yararlanamayacaktır. Ayrıca Cenevre Sözleşmesi m.1(F)'ye göre barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hüküm koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine; Mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır siyasi olmayan bir suç işlediğine; BM'nin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat mevcut olanlar uluslararası korumaya layık görülmeyen kişiler olarak kabul edildiğinden bu kişiler mülteci korumasından yararlanamayacaklardır. Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statüsü dışında bırakma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, s.256-262. Mülteci olarak kabul edilen bir kişinin şahsında, sonradan bu olumsuz şartlardan birinin ortaya çıkması halinde mülteci statüsünün iptal edilmesi gerekeceği gibi, sayılanlardan birisinin gerçekleşip gerçekleşmediğinde şüpheye düşülmesi hali mülteci statüsünün yeniden değerlendirilmesini haklı kılar. Bkz. UNHCR: Guidelines on International Protection: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees, 2003, para.6.

⁵⁴ YUKK m.64/1'e göre kişinin BMMYK dışında başka bir BM organı veya örgütünden halen koruma veya yardım görüyorsa; İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınıyorsa; Sözleşme'nin 1(F) maddesinde belirtilen eylemlerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunuyorsa uluslararası koruma statüsü dışında bırakılacaktır. Dolayısıyla bu olumsuz şartların varlığı halinde yalnızca mülteci statüsü değil, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri de tanınmayacaktır.

⁵⁵ ÇİÇEKLİ, s.322.

⁵⁶ YUKK m.2/2'de milletlerarası anlaşma hükümlerinin saklı tutulduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Cenevre Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsü verilen kişilerin bu statüsü, Cenevre Sözleşmesi m.1C'de sayılan hallerde sona erecektir. Bkz. EKŞİ, s.205.

⁵⁷ Cenevre Sözleşmesi m.1-C. Benzer şekilde YUKK m.85'te uluslararası korumayı sona erdiren nedenler sayılmış, m.86'da ise uluslararası koruma statüsünün iptali düzenlenmiştir.

Mülteci statüsü, bireysel sonuç doğurur.⁵⁸ Ayrıca kişinin birden fazla ülke vatandaşı olması halinde, vatandaşı olduğu diğer ülkenin diplomatik ve hukuki koruması sağlanabiliyorsa, yani vatandaşı olduğu ikinci ülkeden koruma talep edebiliyorsa mülteci statüsü verilmez.⁵⁹ Mülteci statüsü prensipte geçici olmakla birlikte, sığınmacı statüsü kadar geçici olmayan bir durumu ifade etmektedir.⁶⁰

Tarihi sürece bakıldığında Türkiye, Nazi Almanyasından kaçanlara, Sırp katliamından veya Kosova krizinden kaçarak Türkiye'ye gelenlere, eski Yugoslavya ülkeleri, Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelenlere bu çerçevede mülteci statüsü tanımıştır.⁶¹

3. ŞARTLI MÜLTECİ STATÜSÜ

YUKK ile getirilen Türk yabancılar hukukuna yeni getirilen kavramlardan birisi de şartlı mülteciliktir. Aslında 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde yer verilen sığınmacı tanımı, YUKK'da şartlı mülteci tanımı için verilmiştir. Dolayısıyla sığınmacı tanımı muhafaza edilmiş olup yalnızca isim değiştirmiştir.⁶² Bu kavramın literatüre girmesi ile birlikte 'sığınmacı' kavramı ortadan kalkmıştır.⁶³ Cenevre Sözleşmesi ve buna paralel biçimde YUKK'da yer verilen mülteci tanımı ile şartlı mülteci tanımı temelde aynıdır. Mülteci statüsünden en önemli farkı, Avrupa ülkeleri dışından gelenlerin şartlı mülteci olarak kabul edilmesidir.⁶⁴ Yani mülteci statüsü sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle gelenlere verilebilirken, şartlı mülteci statüsü Avrupa ülkeleri dışından gelenlere verilmektedir. Buna göre şartlı mülteci statüsünün tanınması için yukarıda mülteci statüsü için belirtilen şartlar aynı olup, yalnızca 'Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle' şartı aranmayacak, Avrupa dışındaki ülkelere gelmiş olma şartı aranacaktır.

Bu şartlar altında 'şartlı mülteci' statüsü verilebilmesi için;

- Irkı, dini, tabiiyeti veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrama korkusu bulunması,
- Bu korkunun haklı olması,
- Vatandaşı olduğu ülke dışında bulunması,
- Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamaması veya korkusu nedeniyle yararlanmak istememesi,
- Kişiyi mülteci kılan olayın Avrupa ülkeleri dışında meydana gelmesi
- Kişinin şartlı mülteci sayılmasına engel durumların bulunmaması

şartlarının varlığı gerekir.

⁵⁸ DOĞAN, s.89-90; EKŞİ, s.160.

⁵⁹ DOĞAN, s.90. Cenevre Sözleşmesi m. 1-A(2)'de de bu husus vurgulanmıştır. Buna göre, birden fazla tabiiyete sahip kişi hakkında "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, vatandaşı olduğu ülkelere her birini kast eder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelere birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmaz.

⁶⁰ Benzer yönde bkz. DOĞAN, s.88; CİHANGİR.

⁶¹ EKŞİ, s.160. Burada Bulgaristan'dan gelenlere aslında mülteci değil, büyük ölçüde İskan Kanunu çerçevesinde göçmen muamelesi yapıldığını da belirtmek gerekir.

⁶² ÇELİKEL, Aysel: Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2016. Benzer yönde bkz. EKŞİ, s.51,161; ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1034.

⁶³ SDAM, s.14; TOPAL, s.12. Bununla birlikte bazı yazarlar YUKK'tan önce var olan mülteci-sığınmacı ayrımının, YUKK ile korunmaya devam edilmekte olup, yalnızca kavramsal bir değişiklik söz konusudur. Bkz. ÇELİKEL, s.24. Benzer yönde bkz. EKŞİ, s.51; ELÇİN, s.44.

⁶⁴ Bu temel fark dışında şartlı mülteci statüsü verilenler güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri ve güvenli üçüncü ülkeye yerleşene kadar Türkiye'de kalabilmeleri için geçici ikamet izni alabilmeleri noktalarında da mülteci statüsündekilerden ayrılırlar. Bkz. EKŞİ, s.52.

Bu şartları taşıyan kişiler, yetkili makamlarca yapılan statü belirleme işlemi ile şartlı mülteci statüsü kazanabilecek ve güvenli bir üçüncü ülkeye⁶⁵ yerleşene kadar Türkiye’de kalabileceklerdir. Yine bu kişiler, kamu düzeni ve kamu güvenliği sebebiyle belirli illerde ikamet ettirilebilirler ve belirli aralıklarla yetkili makamlara bilgi verme zorunluluğu getirilebilir (YUKK m.110).

Şartlı mülteciler güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalacaklardır. Güvenli üçüncü ülkeden ne anlaşılması gerektiği de YUKK’da tespit edilmiştir. Buna göre; kişilerin hayat ve hürriyetinin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden tehdit altında olmaması; Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ve da onur kırıcı muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması; Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkanının bulunması; Kişinin ciddi zarar görme riski olmaması halinde ilgili ülke güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilecektir (YUKK m.74/2). Söz konusu ülkenin güvenli üçüncü ülke olup olmadığı bu kişi ve ülke arasındaki bağlantılar da dahil her başvuru sahibi için ayrı ayrı değerlendirilir (YUKK m.74/3, YUKKY m.77).⁶⁶ Üçüncü ülkenin güvenli olup olmadığı belirlenirken kişinin durumu bireysel olarak incelenmeli, kişisel koşulları dikkate alınmalı, üçüncü ülkenin güvenli olduğu yönündeki karineyi çürütme imkanı tanınmalıdır.⁶⁷ Güvenli üçüncü ülke belirlenirken sadece Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olma gibi resmi şartlar aranmamalı, o ülkede sığınma prosedürünün sağlıklı şekilde işleyip işlemediği de incelenmelidir.⁶⁸ Bununla birlikte şartlı mültecilerin üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri hususunda bir garantileri yoktur.⁶⁹

Şartlı mülteci statüsü ile ilgili diğer hususlarda mülteci statüsü için kabul edilen kurallar hemen hemen aynıdır. Şartlı mülteci statüsü de mülteci statüsü gibi bireysel olarak hüküm ve sonuç doğurur.⁷⁰ Dolayısıyla Suriye’den Türkiye’ye gelen kişiler kitlesel olarak geldikleri için şartlı mülteci statüsü verilemez. Ancak belirtilen şartları taşımaları halinde ve başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesi durumunda şartlı mülteci statüsü verilebileceği belirtilmektedir.⁷¹

4. İKİNCİL KORUMA STATÜSÜ

İkincil koruma statüsü, uluslararası hukuk literatüründe ‘tamamlayıcı koruma’ olarak da ifade edilen⁷² ve yalnızca bireysel göç hallerinde kabul edilen bir uygulamadır. Mülteci veya şartlı mülteci olma şartlarını taşımayan ve fakat ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı muameleye, onur kırıcı davranışa maruz kalacak olan, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında şiddet hareketleri nedeniyle şahıs varlığı zarara uğrayacak olan kişilere tanınan bir hukuki durumdur. Buna göre ikincil koruma statüsü verilebilmesinin şartları;

⁶⁵ Güvenli üçüncü ülke kavramı hakkında bkz. ÖZKAN, s.374.

⁶⁶ Bu bağlantılar üçüncü ülkede yerleşik aile üyelerinin bulunması; Daha önce çalışma, öğrenim, yerleşme gibi amaçlarla o ülkede bulunmuş olması; Üçüncü ülkenin dilini temel düzeyde bilmesi gibi kültürel bağlar bulunması; Üçüncü ülkeye transit değil, kalma amacıyla gelmiş olması hallerinde kişi ile ülke arasında makul bağlantının varlığı kabul edilecektir (YUKKY m.77/2). Kişi güvenli ülke şartlarını taşıyan bir ülkeden gelmişse, başvurusu kabul edilmeyecektir (YUKKY m.77/4).

⁶⁷ ÇİÇEKLİ, s.327.

⁶⁸ ÇİÇEKLİ, s.327.

⁶⁹ EKŞİ, s.162.

⁷⁰ DOĞAN, s.91; EKŞİ, s.161.

⁷¹ Bkz. ELÇİN, s.46.

⁷² SDAM, s.15; ÇİÇEKLİ, s.244; CİHANGİR.

- Kişinin mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelenememesi,
- Menşe ülkesine veya ikametgah ülkesine gönderildiği takdirde ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak; uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumların, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması,
- Yukarıdaki sebeplerle menşe ülkesinin korumasından yararlanamaması veya yararlanmak istememesi,
- Uluslararası koruma haricinde tutulmayı gerektiren sebeplerin bulunmaması

şartlarının varlığı gerekir. Bu şartları taşıyan kişilere statü belirleme işlemi sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (YUKK m.63).

YUKK'da şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsüne ilişkin tamamlayıcı korumayı düzenleyen hükümler bulunmaktadır. Bunlar dışında YUKK m.4/1'de belirtilen geri gönderme yasağına ilişkin hüküm⁷³ ve m.55/1-a'da hakkında sınır dışı etme kararı verilemeyecek kişilere ilişkin hüküm⁷⁴ de dolaylı olarak tamamlayıcı koruma etkisi doğuran düzenlemelerdir.⁷⁵

5. GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ

Geçici korumanın uluslararası hukuk anlamında genel kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte,⁷⁶ uluslararası koruma taleplerinin olup olmadığına bakılmaksızın, acil ve geçici olarak kitleler halinde göç edenlere sağlanan bir koruma olduğu ifade edilmektedir.⁷⁷ Geçici koruma halihazırda evrensel olarak kabul edilen,⁷⁸ çok sayıda sığınmacıya geçici dahi olsa koruma sağlayan ve kitlesel sığınma olaylarında geri gönderilmeme prensibini etkinleştiren bir mekanizmadır.⁷⁹ Bu koruma mekanizması, aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden, kısa sürede çok sayıda insanın sınırlara geldiği sığınma olaylarında, özellikle bireysel sığınma usullerinin pratikte uygulanmadığı durumlarda acil çözüm bulmak, sığınmacıların acilen güvenli bir ortama erişimlerini sağlamak ve geri gönderilmeme prensibi başta olmak üzere temel insan haklarını koruma altında almak amacıyla geliştirilmiştir.⁸⁰

⁷³ YUKK m.4/1: "Bu kanun kapsamında hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının ve hürriyetlerinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez."

⁷⁴ YUKK m.55/1-a: "aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz: sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emareler bulunanlar...."

⁷⁵ ÇİÇEKLİ, s.301.

⁷⁶ EDWARDS, s.5.

⁷⁷ KULA, Cansu: "Uluslararası Belgelerle İltica Hukuku ve Ülkemizdeki Suriyelilerin Hukuki Statüsü", Hukuk Gündemi, 2015/2, ss.42-54, s.49.

⁷⁸ CASTILLO, Manuel Angel/HATHAWAY, James C.: "Temporary Protection", Refugee, Vol.15, No.1, January 1996, ss.10-11, s.10.

⁷⁹ ÇİÇEKLİ, s.303; TOPAL, s.14. Aynı yönde bkz. CİHANGİR; AKÇABAY, s.130; UNHCR (*Mass Influx*), para.13. Geri gönderilmeme prensibi kural olarak bireysel inceleme gerektirmektedir. Bununla birlikte insani sebeplerle kitlesel akınlarda da prensibin uygulanacağı kabul edilmektedir. Bkz. LAUTERPACHT/BETHLEHEM, s.128.

⁸⁰ ÇİÇEKLİ, s.305; ELÇİN, s.9-10; UNHCR (*Mass Influx*), para.3 vd. Benzer yönde bkz. ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1038.

Geçici koruma statüsü kitlesel sığınma olayları için kabul edilmiş bir yöntemdir. Burada kitlesel sığınmanın mevcut olup olmadığı somut olaya göre değerlendirilir.⁸¹ Zira BMMYK'ya göre kitlesel sığınma tanımının gerçekleşip gerçekleşmediğini tespitinde sadece rakamlara bakılmamalı, kabul eden ülkenin kapasitesi ve akımın hızı ve büyüklüğü de değerlendirilmelidir.⁸² Kitlesel sığınma sığınmak isteyen insan sayısının büyük olması, aniden gerçekleşmesi nedeniyle bireysel statü belirleme işlemlerinin uygulanmasını imkansız hale getirmesi, ev sahibi ülkenin bu kişileri kabul etmede ve sindirmede yetersiz kapasiteye ve kaynağa sahip olması gibi özellikler taşıyabilmektedir.⁸³

YUKK ile getirilen bir diğer statü de geçici koruma statüsüdür.⁸⁴ Geçici koruma genellikle kitlesel sığınma hareketlerinde ortaya çıkan durumlara acilen çözüm bulmak amacıyla geliştiren, kısa süreli önlemleri içeren ve kalıcı olması amaçlanmayan bir koruma mekanizmasıdır.⁸⁵ Bu statü adından da anlaşılacağı gibi geçici bir statü olup, insani yardım eksenlidir.⁸⁶ Kitlesel akınla gelenlerin Avrupa'dan veya Avrupa dışından gelmesine bakılmaz. Başka bir deyişle hangi coğrafi alandan geldiği önemli olmaksızın, kitlesel akınla gelenler diğer şartlar da sağlandığında geçici koruma mekanizmasından yararlanırlar.⁸⁷ Yukarıda anlatıldığı gibi Türkiye, coğrafi çekince sebebi ile Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermemektedir. Avrupa dışından gelenlere ise yalnızca bireysel başvuru durumunda şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü vermektedir. Dolayısıyla özellikle son dönemde Suriye'den kitlesel olarak gelenlere bu üç statünün tanınması hukuken mümkün değildir. Bu nedenle Arap Baharı'nın etkilerinin Türkiye'ye yansması ve bu kişilerin Türkiye'de statüsüz kalması sorunu YUKK'un hazırlanma sürecinde değerlendirilmiş ve "geçici koruma statüsü" çerçevesinde problem bir nebze olsun çözülmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede devlet, geçici koruma statüsü verdiği kişilere karşı bu kişilerin belirli nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olduğu gibi, geçici koruma statüsü verilen kişilerin de bir takım hakları ve yükümlülükleri söz konusudur.⁸⁸

YUKK m.91/1'e göre geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak

⁸¹ UNHCR (*Mass Influx*), para.14. Şayet menşe ülkedeki deliller medya, diplomatik raporlar ve benzeri bir çok kaynak tarafından doğrulanmışsa, ev sahibi ülkenin bu kişileri koruması gerekir. Bkz. ÖZKAN, s.366.

⁸² UNHCR, Protection of Refugees in Mass Influx Situations: Overall Protection Framework, 2001, para.14, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3ae68f3c24/protection-refugees-mass-influx-situations-overall-protection-framework.html>, Erişim tarihi: 18.04.2017. Benzer yönde bkz. EKŞİ, s.164.

⁸³ GOODWIN-GILL/MCADAM, s.335'ten aktaran ÇİÇEKLİ, s.304.

⁸⁴ YUKK'un yürürlüğe girmesinde önce ise 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde kitlesel sığınma akınları ve geçici korumaya ilişkin hükümler bulunmaktaydı, ancak 2011 itibarıyla bu yönetmelik yürürlükten kalkmıştır.

⁸⁵ MANDAL, s.3; ÇÖRTOĞLU KOCA, Sema/KAVŞAT, F.Candan: "Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Koruma Kararının Kapsamı, Alınması ve Sona Ermesi", Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, 1(1), ss.329-366, s.331, Erişim adresi: <http://hukuk2.baskent.edu.tr/dergi/arsiv/sayi-1/8.semaçortoğlu-candankavşat.pdf>, Erişim tarihi: 11.4.2017.

⁸⁶ SDAM, s.14; CİHANGİR. Benzer yönde bkz. CASTILLO/HATHAWAY, s.10; UNHCR, (*Temporary Protection*), para.8.

⁸⁷ EKŞİ, s.165-167.

⁸⁸ KULA, s.49. Bir görüşe göre ise geçici koruma kavramının bir misafirlik olduğunu, bu kavramın kendi içinde bir güvenlik ve altyapı sağlamadığını, mültecilerin sahip olacakları doğal hakları içermediğini belirtmektedir. Bkz. BBC,"Suriyeli Mülteciler Dosyası: Misafirlik Uzadı mı?", Haz. Selin Girit, Erişim adresi: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151005_suriyeli_multeciler, Erişim tarihi: 10.4.2017. Benzer yönde eleştiri için bkz. KAP, s.32.

sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan bir korumadır. Geçici Koruma Yönetmeliği'nde ise "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara" tanınan bir statü olarak tanımlanmıştır.

YUKK ve GKY'de yer verilen tanımlardan anlaşılacağı gibi geçici korumanın ana eksenini "kitlesel sığınma" ve "acil koruma bulma" oluşturmaktadır. Türk hukukunda kitlesel sığınma kavramı tanımlanmamıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği m.3(1)'de ise aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumlar kitlesel akın olarak tanımlanmıştır. AB Geçici Koruma Yönergesi'ne göre ise kitlesel sığınma, belirli bir ülke ya da coğrafi bölgeden kendiliğinden ya da yardım sonucu çok sayıda yerinden edilmiş kişinin ülkeye ulaşmasıdır (m.2/1-d). Buna göre kitlesel sığınmanın söz konusu olması için;

- Belirli bir ülke veya bölgeden gelme,
- Gelen insan sayısının fazla olması,
- Sığınma olayının ani olması/beklenmedik şekilde gerçekleşmesi,

gerekmektedir.⁸⁹ Burada kitlesel akının en önemli unsuru bir ülkenin uluslararası bireysel koruma statüsü işlemlerini usulen engelleyecek sayıda yabancıların ülkeye gelmesidir.⁹⁰

Bir görüşe göre diğer koruma çeşitlerinden farklı olarak geçici korumanın sağlanması kanunen emredilmemiş, yetkililerin takdirine bırakılmıştır.⁹¹ Bununla birlikte bu korumanın sağlanmamasının milletlerarası hukuk prensiplerine aykırı sayılabilir.⁹²

YUKK ve GKY hükümlerine göre geçici koruma statüsünün verilebilmesi için;

- Kişinin ülkesinden ayrılmaya zorlanmış olmaları,
- Ayrıldığı ülkeye geri dönememeleri,
- Acil ve geçici bir koruma bulmak amacıyla gelmiş olmaları,
- Kitlesel olarak Türk sınırına gelmiş veya Türk sınır kapısından giriş yapmış olmaları,
- Kitlesel olarak gelenlerin sayısının bireysel koruma statüsü işlemlerini usulen engelleyecek olması

şartlarının varlığı gerekir. Bu şartların varlığı halinde İçişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu geçici koruma kararı alabilir. Bu halde kararın alındığı tarihten önce ülkeye gelenler için bu koruma mekanizması uygulanır. Ayrıca bu statü devam ettiği sürece diğer statülere başvuramazlar.⁹³

Mevzuatımıza göre bazı kişiler bu kapsama girse dahi geçici korumadan yararlanamayacaktır. Bu kişiler barışa karşı suç, savaş suçu, insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine ciddi

⁸⁹ KERBER, K: "The Temporary Protection Directive", European Journal of Migration and Law, no: 4, 2002, ss.193-214, DURIEUX, Jean-François / McADAM, Jane: "Non-Refoulement Through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies, International Journal of Refugee Law, Vol.16, no 1, 2004, ss.4-24, s.17; ÇİÇEKLİ, s.309. Ayrıca bkz. EDWARDS, s.9-10.

⁹⁰ EKŞİ, s.168; ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1038.

⁹¹ HALİLOĞLU, Naciye Betül: "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Konumu", UYP-Refugee Aid Project, Erişim adresi: <https://uyprefugeeproject.wordpress.com/2016/10/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-konumu/>, Erişim tarihi: 8.4.2017, para.5.

⁹² HALİLOĞLU, para.5.

⁹³ DOĞAN, s.103.

emareler bulunan kişiler, zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunan kişiler, ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayan ve benzeri faaliyetlerde bulunan kişiler geçici korumadan yararlanamayacaktır.⁹⁴ Buna göre, Suriye'deki iç savaşta farklı gruplar içinde yer alan, silahçı çatışma faaliyetine zaman zaman devam eden veya iştirak eden kişilerin bu korumadan yararlanamayacağı aşikardır.

Geçici koruma statüsü tanınan kişilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanabilir (GKY m.26).⁹⁵ Yönetmelikte tespit edilmeyen hizmetlerden ise kamu kurum ve kuruluşlarının imkanları ölçüsünde yararlanabileceklerdir.⁹⁶ Bazı yazarlar geçici koruma statüsünün temel güvenlik ve altyapı sağlamaktan uzak olduğunu, kişilerin sahip oldukları doğal hakları içermediği gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁹⁷ Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira geçici koruma altındakiler adı üzerine geçici ve acil bir durumun çözümü için kitlesel olarak korunur. Geçici korumanın insan haysiyetiyle bağdaşan şekilde koruma sağlaması için temel ihtiyaç ve makul isteklerin karşılanması gerekir.⁹⁸ Bu kişilere temel sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim gibi hizmetler sağlandığı gibi, geri gönderme yasağı geçici koruma altındakilere de uygulanmaktadır. Dolayısıyla bir ülkede neredeyse mültecilerin sahip olduğu asgari imkanlara sahiptirler. Suriyeliler özelinde durum değerlendirildiğinde ise, Türkiye'de geçici koruma altında bulunana Suriyelilerin yaşadığı kamplara ve imkanlara bakıldığında, dünyanın herhangi bir ülkesinde geçici korunanlara sağlanan imkanlara kıyasla son derece iyi olduğu belirtilmektedir.⁹⁹

Geçici koruma statüsü, bireysel nitelikte olan uluslararası korumanın işletilmesinin mümkün olmadığı veya zor olduğu hallerde esnek çözüm getiren bir mekanizma olması nedeniyle belirli bir süre için uygulanması gerekir.¹⁰⁰ Geçici korumanın süresi mevzuatta belirtilmemiştir.¹⁰¹ Bakanlar Kurulu gerekli gördüğü hallerde geçici korumanın süresini tespit edebilir.¹⁰² Ayrıca mevzuatta hangi hallerde geçici korumanın sona ereceği de düzenlenmiştir.¹⁰³

Geçici koruma statüsünün sona ermesi veya geçici korunan kişinin durumunun kalıcı bir çözüme kavuşturulması açısından dört alternatif karşımıza çıkar; geçici korunan kişi ülkesine gönüllü dönüş yapabilir, üçüncü bir ülkeye yerleşebilir, mülteci statüsü veya başka bir uluslararası koruma statüsü tanınabilir, son olarak ikamet veya

⁹⁴ GKY m.8.

⁹⁵ Geçici korunanlara sağlanacak hizmetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, s.316-317; EKŞİ, s.171-174; ÇÖRTOĞLU KOCA/KAVŞAT, s.360 vd.; ELÇİN, s.50-67.

⁹⁶ DOĞAN, s.99.

⁹⁷ SDAM, s.19.

⁹⁸ CASTILLO/HATHAWAY, s.10.

⁹⁹ Bkz. KILIÇ, s.19; HUGO: Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Hacettepe Üniversitesi HUGO Yayınları, Aralık 2014, s.6 vd.

¹⁰⁰ ELÇİN, s.35; DURIEUX/McADAM, s.18.

¹⁰¹ AB Geçici Koruma Yönergesi'nde ise geçici koruma süresi 1 yıl olarak belirlenmiş, 6 aylık sürelerle 1 yıl daha uzatılabileceği kabul edilmiştir (m.4/1). Ancak geçici koruma sebeplerinin devam etmesi halinde maddede belirtilen koşullarda 1 yıl daha bu süreye eklenebilmektedir (m.4/2). Bu durumda yönergeye göre geçici koruma süresi en fazla 3 yıl olabilecektir. KERBER, s.200. AB Geçici Koruma Yönergesi'nde ve Türk hukukunda geçici koruma müessesesinin karşılaştırması için bkz. ELÇİN, s.22 vd.

¹⁰² ELÇİN, s.35-36; ÇÖRTOĞLU KOCA/KAVŞAT, s.344-345.

¹⁰³ GYK m.11-12.

çalışma izni verilerek bulunduğu ülkede yabancılık statüsüne geçebilir.¹⁰⁴ Bunlar içinde elbette esas olan, geçici koruma süresi biten kişilerin gönüllü geri dönüşlerinin sağlanmasıdır.¹⁰⁵

Geçici koruma sona erdiği takdirde bu kişilere başka bir statü verilmemesi halinde ülkelerine geri gönderilebilirler.¹⁰⁶ Geçici koruma kararı sona erdirilen veya iptal edilen kişiler Türkiye'den çıkış yapmak zorundadır. Hangi sürede Türkiye'yi terk etmeleri gerektiği GİGM'ce tespit edilecek ve süre tespitinde yabancının menşe ülkesi ve Türkiye'ye gelirken geçtiği transit ülkelerin durumu da dikkate alınacaktır (GKY m.14/1).

Geçici koruması sona eren kişilerin Türkiye'ye gelmesi ve geçici korumadan yararlanabilmesi için GİGM veya GİGM'nün verdiği yetkiyle valiliğin karar alması gerekir (GKY m.13). Geçici korumayı sona erdiren sebepler ve bu hüküm dikkate alınarak Suriyelilerin durumuna ilişkin bir değerlendirme yapmak gerekir. Basında da sıklıkla yer alan haberlerde Suriye'den gelenlerin tarlalarını, bahçelerini sulamak, hayvanlarını beslemek veya savaşmak gibi amaçlarla Türkiye'den geçici olarak ayrılıp tekrar geri döndükleri görülmektedir.¹⁰⁷ Bu gibi hallerde geçici koruma statüsü elbette sona erecektir.

6. TÜRKİYE'YE GELEN SURİYELİLERİN HUKUKİ STATÜSÜNE İLİŞKİN PROBLEMLER

Devletler sığınma hakkı konusunda yürürlükteki bir milletlerarası sözleşme ile yükümlülük üstlenmişse, belirtilen koşulları taşıyan kişilere sığınma hakkı tanımak zorundadır. Bu tür bir sözleşmenin söz konusu olmadığı hallerde ise devletlere sığınma hakkı tanımak noktasında yükümlülük getiren bir uluslararası teamül kuralı veya genel hukuk ilkesi bulunmamaktadır.¹⁰⁸

Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi ve zaman çekinceleri ile taraf olmuş, sonrasında zaman çekincesini kaldırmışsa da coğrafi çekinceyi kaldırmamıştır. Özellikle Arap Baharı sürecinin Suriye'ye sığması ve Suriyelilerin Avrupa'ya geçme çabaları sonucunda Türkiye'nin bu çekinceyi kaldırması için oldukça baskı yapılmaya başlanmıştır.

Mülteci hukukunda kabul edilen geri göndermeme ilkesi Cenevre Sözleşmesine göre 'mülteci' statüsü tanınan kişilere uygulanıyordu. Ancak özellikle son yıllarda Arap Baharı ve bunun Türkiye'ye etkisiyle ortaya çıkan gelişmeler üzerine yeni bir düzenleme yapmak kaçınılmaz olmuş ve nihayetinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Türkiye'ye sığınmak isteyen kişilerin durumu düzenlenmiştir. YUKK, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma kavramlarını "uluslararası koruma" üst başlığı altında düzenlemiştir. Kanun kapsamına giren şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahibi ve geçici koruma altında bulunan yabancıların da geri göndermeme ilkesinden yararlanacağı kabul edilmiştir. Zira Cenevre Sözleşmesi'nde de kabul edildiği gibi, kitlesel sığınma akınının ev sahibi devlet üzerindeki etkisi ne olursa olsun, milletlerarası hukukta ve insan hakları hukukunda salt

¹⁰⁴ UNHCR, Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements, para.21, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/protection/expert/5304b71c9/guidelines-temporary-protection-stay-arrangements.html>, Erişim tarihi: 18.04.2017. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. ÇİÇEKLİ, s.347-352.

¹⁰⁵ ELÇİN, s.69. Doktrinde geçici koruma statüsü sona eren kişilerin geri dönüşlerinin gönüllülük esasına dayalı olmadığı, geri dönüşlerin ev sahibi devletin kararı doğrultusunda gerçekleştiği savunulmaktadır. Bkz. KERBER s.208.

¹⁰⁶ Ancak bu bir zorunluluk değildir. Şartları taşıdıkları takdirde uluslararası koruma türlerinden birisine başvurabilirler. Bkz. EKŞİ, s.175.

¹⁰⁷ Bkz. EKŞİ, s.178.

¹⁰⁸ ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1019; EDWARDS, s.12; ELÇİN, s.18-19.

bu durumun geri göndermeme prensibine bir istisna oluşturmayacağı kabul edilmektedir.¹⁰⁹

Suriyeliler halihazırda geçici koruma altındadır. Türkiye'den uluslararası koruma talep eden Suriyeliler için kamplarda insani yardım sağlanması, zorla geri göndermeme, kalma süresinin sınırlanmaması ve geçmişte yaşanan sığınmacı akınlarında görülmeyen şekilde açık kapı politikası uygulanması bağlamında geçici bir koruma mekanizması oluşturulmuştur.¹¹⁰ Uluslararası koruma üst başlığı altında düzenlenen mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma olarak adlandırılan koruma mekanizmaları ise sadece bireysel başvurularda söz konusudur. Kitlesel göç halinde mevzuatımızda uygulanabilecek tek mekanizma geçici koruma statüsüdür. Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma gibi statülerin sadece bireysel gelişler durumunda verilebileceği dikkate alınır, Suriyelilerin başvurularının bireyselleştirilmesi gerekebilir.¹¹¹ Cenevre Sözleşmesi'nde de kabul edilen koruma mekanizmaları bireysel başvurularda kullanılmaktadır.

Doktrinde bazı yazarlar Cenevre Sözleşmesi ile sağlanan korumanın aslen bireysel sığınmalarda uygulanmasına rağmen, kitlesel sığınmalar için de uygulanmasının önünde herhangi bir engel bulunmadığını belirtmektedirler.¹¹² BM de Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde, devletlerin kitlesel sığınma olayları konusunda sorumlulukları bulunduğunu kabul etmektedir.¹¹³ Ancak Sözleşme metninde ve sözleşmenin hazırlık çalışmalarında, sözleşmenin kitlesel sığınmaya uygulanmasına dayanak olabilecek herhangi bir emare bulunmamaktadır.¹¹⁴

Yine Türk hukukunda da benzer yaklaşıma sahip bazı yazarlara göre, Suriye'den gelenlere geçici koruma statüsü tanınması, şartlı mülteci statüsü verilmesine engel değildir.¹¹⁵ Bu görüşe katılmak iki gerekçe ile mümkün değildir. İlk olarak şartlı mülteci statüsü verilebilmesi için ilgili kişilerin durumlarının bireysel olarak değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla genel olarak Suriye'nin içinde bulunduğu durumdan ziyade, subjektif olarak bu kişilerin durumları dikkate alınacaktır. Milyonlarca insan için bu işin yapılması halihazırda hayli güç ve hatta Suriye'deki bireysel durumlarını incelemek fiilen imkansızdır. İkinci olarak, mevzuat gereği diğer koruma yöntemlerine başvurmaları mümkün değildir. GKY m.16'ya göre, geçici koruma kapsamındaki kişilerin bireysel uluslararası başvuruları, geçici korumanın uygulandığı süre içinde işleme konulmayacaktır.¹¹⁶

¹⁰⁹ ÇİÇEKLİ, s.305.

¹¹⁰ ELÇİN, s.12.

¹¹¹ SDAM, s.17; CİHANGİR.

¹¹² Bkz. ÇİÇEKLİ, s.304; DURIEUX/McADAM, s.9.

¹¹³ UNHCR, (*International Cooperation*), para.2. Benzer yönde bkz. MANDAL, s.10 para.23.

¹¹⁴ ÇİÇEKLİ, s.304.

¹¹⁵ SDAM, s.17. Cenevre Sözleşmesi ve YUKK'da belirtilen siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğrama şartı geniş yorumlanmaya elverişlidir. Bir yazara göre, Suriye'den gelenlerin Baas rejimine demokratik muhalefet imkanı bulunmadığı, rejimin sivil ayrımı gözetmeksizin ülkenin bir çok yerini bombaladığı, ölümlere neden olduğu, siyasi meşruiyetini yitirdiği savulmaktadır. Yazara göre bu durumda, Suriye'den gelenler için "şartlı mülteci" statüsünün tanınabilmesi için gerekli olan şartlar gerçekleşmektedir. Bkz. SDAM, s.16-17.

¹¹⁶ GKY m.16: "Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların bireysel uluslararası koruma başvuruları, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme konulmaz". Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler kural olarak uluslararası koruma başvurusunda bulunamayacaklardır. Bununla birlikte GKY m.8/ç'de geçici koruma kapsamına alınmayacak olan ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini sonlandırmayan kişilerin, sonrada silahlı faaliyetlerine kalıcı olarak son verdikleri anlaşılırsa bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerine erişimleri sağlanarak şartlı mülteci statüsü kazanabilirler. Bkz. ELÇİN, s.46-47.

Geçici korumada amaç acil ve temel ihtiyaçları karşılanarak belirli bir süre bu kişiler için güvenli bir ortam oluşturmaktır ve korunma ihtiyacı ortadan kalktığında bu kişilerin iradi olarak ülkelerine dönmeleri esastır.¹¹⁷ Bu bağlamda halihazırda geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin, Suriye'deki iç savaşın sona ermesi ve korunma ihtiyacının ortadan kalkması ile birlikte ülkelerine dönecekleri düşünülebilir.

SONUÇ

Kitlesel akınla Türkiye'ye gelen Suriyeliler, yukarıda belirtilen geçici koruma şartlarını taşıdıkları için Türkiye'nin geçici koruması altındadır. Türkiye açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması şeklindeki geçici korumanın üç temel unsurunu yerine getirmektedir.¹¹⁸ Konuya ilişkin değerlendirmeleri Türkiye ve diğer ülkeler açısından olmak üzere iki aşamada değerlendirmek gerekir.

Türkiye açısından bakıldığında, Suriye'de yaşanan iç savaşın komşu ülke olan Türkiye'yi etkilememiş olmaması elbette mümkün değildir. Nitekim Suriye'yi terk etmek zorunda kalan kişilerin ilk geldiği nokta büyük ölçüde Türkiye olmuştur. İnsani hukuk bağlamında ise Türkiye üzerine düşen sorumluluğu fazlasıyla yerine getirmeye çalışmaktadır. Sınırlı kaynaklara sahip olmasına rağmen, bir çok ülke sorumluluk almaktan kaçınmasına rağmen, insancıl sebeplerle açık kapı politikası izlemeyi tercih etmiştir. Suriye'den gelenlerin sayılarının her geçen gün artması üzerine hukuki düzenlemelerini gözden geçirmiş ve fiili durumu göz önünde tutarak, zaten savaştan yorulan ve ülkesini terk etmek zorunda kalan bu kişilerin daha fazla mağdur olmaması için gerekli hukuki düzenlemeleri yapmış, fiziki eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Bir çok ülkenin, ülkeye sığınmacıların girmesini önlemek için duvar, çit gibi fiziksel önlemler de dahil etkili önlemler aldığı bir dönemde¹¹⁹ ve Suriye krizinin ortasında Türkiye'nin mevzuatta bu kişilerin durumlarını güçlendirecek çok ciddi değişiklikler yapması oldukça cesur bir adım olmuştur. Başlangıçta durumları belirsizlik arz eden Suriyelilerin durumu tetikleyici sebep olmuş ve mevzuatta yapılan değişikliklerle önemli bir boşluk doldurulmuş,¹²⁰ Suriye'den gelenlerin statüsüzlük problemini çözmek amacıyla sığınma hukukunda bir reform yapılmış ve geçici koruma statüsü adında yeni bir rejim yaratılmıştır. Bu noktada, milyonlarca ifade edilen rakamlar karşısında geçici koruma statüsünün kapsamını genişletmeden, AB Geçici Koruma Yönergesi'ni de göz önünde bulundurularak Suriyelilerin durumunun ele alınması gerekir.¹²¹

Yapılan düzenlemelerde, özellikle geçici korumaya ilişkin hükümlerin bir kısmında, işin doğası gereği idareye takdir yetkisi verilmiştir. Burada, idareye verilen geniş takdir yetkisinin insan haklarına, milletlerarası hukuka aykırı şekilde kullanılmayacağını belirtmek gerekir.¹²²

Son olarak Suriye'de savaşın daha ne kadar süreceği belli değildir. İktidara karşı başlayan başkaldırı, farklı etnik ve dini grupların da çatışmalarına sahne olmasıyla daha karmaşık bir hal almıştır. Başlangıçta yalnızca bir kaç ay sürer gözüyle bakılan Suriye iç savaşı altıncı yılına girmiş, Suriye'den Türkiye'ye gelenler başlangıçta ülkelerine kısa sürede dönme düşüncesinde iken, sürecin uzaması neticesinde Türkiye'de yeni bir

¹¹⁷ TOPAL, s.19.

¹¹⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Geçici Korumanın Unsurları", Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-korumanin-unsurlari_409_558_1095_icerik, Erişim tarihi: 11.4.2017.

¹¹⁹ DİNÇER/FEDERICI vd., s.32.

¹²⁰ ÇÖRTOĞLU KOCA/KAVŞAT, s.329.

¹²¹ DOĞAN, s.95. AB'de sığınmacıların korunması hakkında bkz. ÖZKAN, s.205-243.

¹²² ÇÖRTOĞLU KOCA/KAVŞAT, s.363.

hayat kurmaya başlamışlardır. Ayrıca savaş sona erse dahi, Suriye’de yaşanan yıkım neticesinde yaşama alanlarının eski haline getirilmesi uzun yıllar alacağına, Suriyelilerin bir kısmı yerleşim yerleri ve alt yapı eski haline gelmese de, kısmen normalleşene kadar geri dönmek istemeyeceklerdir.¹²³ Türk toplumu da önce bu kişilere kısa sürede ülkelerine dönecek misafir gözüyle bakmakta iken, artık büyük kısmının ülkesine döneceğine inanmamaktadır.¹²⁴ Mevcut durumda Suriyelilerin (en azından önemli bölümünün) ülkesine dönme ihtimali zayıftır.¹²⁵

Halihazırdaki tabloya bakıldığında iradi olarak dönme ihtimalleri az olduğu gibi, korunma ihtiyacı sona ermeden bu kişilerin geçici koruma statüsü sona erdirilemeyeceğinden¹²⁶ mevcut koşullarda zorla geri gönderilmeleri de söz konusu olamaz.

Dolayısıyla bu kişilerin halihazırdaki hukuki statüsü yanında, kalıcı olarak Türkiye’ye yerleşmeleri durumu da dikkate alınmalı, buna ilişkin olarak koruma amaçlı politikalarla ziyade, özellikle çocukların eğitimi, Suriye’den gelenlerin toplumla entegrasyonlarına yönelik kültürel eğitim çalışmaları, kalıcı bağlamda istihdam ve iskanları gibi konular ele alınarak uzun süreli sosyal ve ekonomik politikalar oluşturulmalıdır.¹²⁷ Zira kitlesel olarak sığınmacıları kabul eden ülkelerde uyum ve etnisite, dinsel, dilsel, kültürel birliğin bozulması söz konusu olup, mevcut sistemde problemler ortaya çıkmaktadır.¹²⁸ Dünyada artık göçmenlerin, kabul eden ülke ile entegre olmasının sağlanması gerektiği bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir.

Diğer ülkeler açısından bakıldığında, özellikle her devlet öncelikle kendi vatandaşlarının haklarını güvence altına almakla sorumludur. Ancak halihazırda özellikle Ortadoğu coğrafyasında görüldüğü gibi bir kısım kişiler için vatandaş olduğu ülkenin uluslararası korumasından yararlanamaması söz konusu olabilir. Bu gibi hallerde, bütün devletlerin ya da devletler topluluğunun milletlerarası hukuk çerçevesinde bu kişilere uluslararası koruma sağlama ve bu soruna çözüm bulma şeklinde genel bir yükümlülüğü bulunmaktadır.¹²⁹ Bu genel yükümlülük yanında Cenevre Sözleşmesi, New York Protokolü ve diğer uluslararası belgelere taraf olan

¹²³ TOPAL, s.19. 2013 yılında AFAD tarafından yapılan araştırmada, Suriyelilerin yarıya yakınının, Suriye’ye döndüklerinde barınma ve gelir sağlayacak bir iş imkanının olmayacağını düşündükleri belirlenmiştir. Yine aynı araştırmada Suriyelilerin %8’e yakın bir kısmı, daha o tarihlerde, savaş durumu ortadan kalksa dahi Suriye’ye dönmeyi düşünmediklerini belirtmiştir. Bkz. AFAD, Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları, AFAD, 2013, s.52-54, Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3925/xfiles/syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf, Erişim tarihi: 13.04.2017. Araştırmanın üzerinden 4 yıl geçtiği ve sonradan yapılan araştırmalar ve diğer yayınlar dikkate alındığında, bu kişilerin Suriye’ye dönmeme eğiliminin ciddi şekilde arttığını söylemek doğru olacaktır. Aynı yönde bkz. HUGO, s.6-7.

¹²⁴ Yapılan araştırmalar da bu hususu teyit etmektedir. Bkz. HUGO, s.34.

¹²⁵ Aynı yönde bkz. TOPAL, s.19; KAP, s.30; DİNÇER/FEDERICI vd., s.41.

¹²⁶ GKY m.6.

¹²⁷ Aynı yönde bkz. TOPAL, s.20-21; SDAM, s.21; HUGO, s.6; ERDOĞAN, Murat/ÜNVER, Can: Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri, TİSK, 2015, s.8. YUKK Genel Gerekeçesi’nde de belirtildiği gibi, YUKK ile getirilen yeniliklerden birisi de yabancıların entegrasyonuna imkan vermesidir. Yapılan düzenleme, yabancıların ve uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin topluma uyumu sürecine ilişkin çalışmaların önünü açmıştır. Bkz. YUKK Genel gerekeçesi, s.3.

¹²⁸ ÖZKAN, s.380. Suriyeliler konusunda Türk halkının kaygıları Hacettepe Üniversitesi’nin yaptığı araştırmada analiz edilmiştir. Bkz. HUGO, s.19 vd.

¹²⁹ ÇİÇEKLİ, s.215. Benzer yönde bkz. UNHCR, Mechanisms of International Cooperation to Share Responsibilities and Burdens in Mass Influx Situations, Global Consultations on International Protection, 19 February 2001, para.2, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/56fa38986.pdf>, Erişim tarihi: 19.04.2017.

ülkeler açısından bu kişilere uluslararası koruma sağlanmasına ilişkin somut bir yükümlülük doğmaktadır.¹³⁰

Suriye'de yaşanan çatışmalardan kaçan insanlar ve bunun başta Türkiye olmak üzere dünyada yarattığı etkilere bakarsanız ne şekilde nitelenirse nitelensin korkunç bir trajedi olduğu aşikardır. Türkiye'nin insani bir yaklaşımla ele aldığı bu sorun Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve diğer devletlerin konuya duyarsız kalması, sığınmacıları kabul etmekte isteksiz davranmaları Suriyeli sığınmacılar konusunu neredeyse tüm boyutlarıyla Türkiye'nin omuzlarına yüklemiş durumdadır.¹³¹

Kitlesel akınlar yalnızca ev sahibi devleti değil, uluslararası toplumun tümünü etkilemekte ve tüm devletleri ilgilendirmektedir.¹³² Büyük ölçekli kitlesel akınla karşılaşan bir devlet eşit yük paylaşımı için diğer devletlerin yardımını isteyebilir veya BMMYK ile irtibata geçebilir.¹³³ Sığınmacı problemi, yalnızca yoğun sığınma talebine maruz kalan ülkelere mal edilebilecek bir konu olmayıp, ulusal mevzuatların da sağlıklı şekilde uygulanabilmesi için uluslararası alanda işbirliği ve külfet paylaşımı şarttır.¹³⁴

Bununla birlikte dünyadaki duruma bakıldığında sığınmacıların %90'ının ekonomik sıkıntı ve kaynak azlığı çeken fakir ülkelerin koruması altında olduğu, özellikle batılı devletlerin bu konuya çok az kaynak aktardığı görülmektedir.¹³⁵ Bu tavır en basit şekliyle samimiyetten uzaktır. "Göç olgusu ile birlikte yaşamayı öğrenmek, göçle mücadele etmek değil, onu doğru bir şekilde yönetmek demektir"¹³⁶. Kitlesel akın, ev sahibi devlet açısından ekonomik, çevresel, sosyal, politik ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getirdiğinden¹³⁷ esas olan uluslararası işbirliği, dayanışma ve yük paylaşımıdır.¹³⁸ Ülkesini terk etmek durumunda kalan bu kişilerin korunması hem ahlaki hem de hukuki bir zorunluluktur.¹³⁹

Türkiye'nin tüm baskılara rağmen coğrafi çekinceyi koruması gerekmektedir. Bu çekincenin korunmasının sosyal, ekonomik, sosyolojik temelleri vardır. İç hukuk düzenlemeleri yanında milletlerarası düzenlemelerle de koruma altına alınan mülteci statüsü, kişiye ev sahibi ülkede pek çok hak tanımakta ve bu doğrultuda ev sahibi ülkeye çeşitli yükümlülükler yüklemektedir. Suriye'den (ve Suriye üzerinden diğer ülkelere gelen) kişiler düşünüldüğünde Türkiye'nin böylesi bir yükü tek başına taşıması mümkün olmadığı için, bu kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilene veya ülkelerine dönene kadar bu yükün diğer devletler arasında paylaşılması arzusunun bir tezahürü olarak coğrafi çekince korunmaktadır.¹⁴⁰ Buldukları ülkeden haklı ve zaruri sebeplerle kaçarak başka ülkelere sığınan kişilerin korunması, temel haklarının güvence altına alınarak hukuki statü tanınması insan hakları temelli bir duyarlılığa dayanmaktadır.¹⁴¹ Ancak yaşadığımız süreçte olaya yalnızca insani duygularla bakmak anlamlı olmayacağı gibi, sığınmak isteyenleri kabul eden komşu ülkelere para yardımı yapma gibi samimiyetten uzak teklifler etik ve ahlaki de olmayacaktır. Sembolik nitelikteki mülteci kabulleri eşit sorumluluk paylaşımı anlamına gelmemektedir.

¹³⁰ ÇİÇEKLİ, s.215-216.

¹³¹ CİHANGİR. Aynı yönde bkz. ERDOĞAN/ÜNVER, s.33 vd.; KAP, s.34. Benzer yönde DİNÇER/FEDERICI vd., s.37.

¹³² UNHCR (*Mass Influx*), para.20. Benzer yönde bkz. DİNÇER/FEDERICI, s.42.

¹³³ ÖZKAN, s.371, 381.

¹³⁴ UNHCR, (*International Cooperation*), para.2; ERGÜVEN/ÖZTURANLI, s.1055.

¹³⁵ ÖZKAN, s.380.

¹³⁶ KILIÇ, s.7.

¹³⁷ UNHCR, (*International Cooperation*), para.1.

¹³⁸ ÖZKAN, s.371, 381.

¹³⁹ ERGÜVEN/ÖZTURANLI, 1010.

¹⁴⁰ HALILOĞLU, para.4.

¹⁴¹ CİHANGİR.

Yapılması gereken ülkelerin sorumluluk paylaşımı noktasında konuya yaklaşımları ve eşit sorumluluk paylaşımı bilinciyle, sığınmacıların bir kısmını ülkelere kabul etmeleri başta olmak üzere samimi bir çaba göstermeleridir. Zira konunun yalnızca ekonomik odaklı değerlendirilmesi, sosyal ve siyasi etkilerinin görmezden gelinmesi mümkün değildir. Yapılması gereken özellikle Avrupa ve Suriye'ye komşu diğer ülkelerin bir araya gelerek ortak bir iltica politikası oluşturması ve kendi paylarına düşen sorumluluğu üstlenmesidir.

Sonuç itibarıyla *“Türkiye, ülkesine sığınmak isteyen yabancılara bakış açısının tespitinde, bir taraftan batı ülkelerinin yük paylaşımından kaçınması diğer taraftan da gönül coğrafyasından gelen insanların mağdur edilmemesini dengeleyecek bir politika ve hukuki yapı oluşturmak zorundadır. Ancak Türkiye hiçbir zaman Avrupa ülkelerinin bakış açısı gibi, tampon ülke konumunda da olmamalıdır.”*¹⁴²

KAYNAKÇA

AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları, AFAD, 2013, s.52-54, Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3925/xfiles/syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf, Erişim tarihi: 13.04.2017.

AITA, Samir: “Syria: Aspirations and Fragmentations”, Arab Spring: Negotiating in the Shadow of the Intifadat, Ed: I. William ZARTMAN, University of Georgia Press, 2015, ss.291-331

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri, Aralık 2015.

BBC,”Suriyeli Mülteciler Dosyası: Misafirlik Uzadı mı?”, Haz. Selin Girit, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151005_suriyeli_multeciler, Erişim tarihi: 10.4.2017.

AKÇABAY, Ceren: “Mülteciler ve Hukuk Politikası: Suriyeli Sığınmacılara Tanınan Geçici Koruma”, Diskar, ss.126-133, Erişim adresi: <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2016/07/cerenakcabay.pdf>, Erişim tarihi: 10.4.2017.

CASTILLO, Manuel Angel/HATHAWAY, James C.: “Temporary Protection”, Refugee, Vol.15, No.1, January 1996, ss.10-11.

ÇELİKEL, Aysel: Yabancılar Hukuku, 23. Bası, Beta Yayınevi, 2017.

ÇİÇEKLİ, Bülent: Yabancılar ve Mülteci Hukuku, 6.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

ÇÖRTOĞLU KOCA, Sema/KAVŞAT, F.Candan: “Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Koruma Kararının Kapsamı, Alınması ve Sona Ermesi”, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, 1(1), ss.329-366, s.329, <http://hukuk2.baskent.edu.tr/dergi/arsiv/sayi-1/8.semaçörtoğlu-candankavşat.pdf>, Erişim tarihi: 11.4.2017.

DABASHI, Hamid: The Arab Spring: The End of Postcolonialism, Zed Books, London, 2012.

DİNÇER, Osman Bahadır/FEDERICI, Vittoria/FERRIS, Elizabeth/KARACA, Sema/KİRİŞÇİ, Kemal/ÖZMENEK ÇARMIKLI, Elif: Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik, Brookings Enstitüsü, Kasım 2013.

DİZMAN, Ali Osman: “Geçici Koruma Politikası ve Türkiye'ye Sığınan Suriyeliler”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Değerlendirme Notu,

¹⁴² DOĞAN, s.87.

Ağustos 2012, Erişim adresi: http://www.tepav.org.tr/upload/files/1346221434-0.Gecici_Koruma_Politikasi_ve_Turkiye_ye_Siginan_Suriyeliler.pdf, Erişim tarihi: 10.4.2017.

DOĞAN, Vahit: Türk Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016.

DURIEUX, Jean-François / McADAM, Jane: “Non-Refoulement Through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies, International Journal of Refugee Law, Vol.16, no 1, 2004, ss.4-24.

EDWARDS, Alice: “Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention”, Melbourne Journal of International Law, Vol.13, 2012, ss.1.-41.

EKŞİ, Nuray: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2016.

ELÇİN, Doğa: “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar”, TBB Dergisi 2016 (124), ss.9-80,

ERDOĞAN, Murat/ÜNVER, Can: Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri, TİSK, 2015,

GHANEM, Hafez: The Arab Spring: Five Years Later, Toward Greater Inclusiveness Vol.1, Brookings Institutions Press, 2016.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Geçici Korumanın Unsurları”, Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-korumanin-unsurlari_409_558_1095_icerik, Erişim tarihi: 11.4.2017.

GRAHL-MADSEN, Atle: Territorial Asylum, Almqvist&Wiksell International, Stockholm, Sweden, 1980.

HALİLOĞLU, Naciye Betül: “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Konumu”, UYP-Refugee Aid Project, Erişim adresi: <https://uyprefugeeproject.wordpress.com/2016/10/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-konumu/>, Erişim tarihi: 8.4.2017.

HUGO: Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Hacettepe Üniversitesi HUGO Yayınları, Aralık 2014.

KAP, Derya: “Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları”, Akademik Perspektif, Aralık 2014, ss.30-35.

KERBER, K: “The Temporary Protection Directive”, European Journal of Migration and Law, no: 4, 2002, ss.193-214.

KILIÇ, Taner: “Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumu, Uyum Meselesi”, Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi, Mersin, 2014, ss.7-25, Erişim adresi: biamer.mersin.edu.tr/raporlar/suriyeliler.pdf, Erişim tarihi: 11.04.2017.

KULA, Cansu: “Uluslararası Belgelerle İltica Hukuku ve Ülkemizdeki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, Hukuk Gündemi, 2015/2, ss.42-54, s.49

LAUTERPACHT, Sir Elihu/BETHLEHEM, Daniel: “The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement: Opinion”, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/419c75ce4.pdf>, Erişim tarihi: 13.04.2017.

MANDAL, Ruma: Protection Mechanism Outside of the 1951 Convention (“Complementary Protection”), UNHCR Legal and Protection Policy Research Series, 2005, Erişim Adresi: <http://www.unhcr.org/protection/globalconsult/435df0aa2/9-protection-mechanisms-outside-1951-convention-complementary-protection.html>, Erişim tarihi: 06.04.2017.

ÖZKAN, Işıl: Göç, Sığınma ve İltica Hukuku, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, İzmir, 2017.

PARMAKSIZOĞU, Zeynep Gönenç: “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu”, Sosyal Demokrat Dergi, Erişim Adresi: <http://www.sosyaldemokratdergi.org/?p=2036>, Erişim tarihi: 8.04.2017.

SARAÇLI, Murat: Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.

SDAM (Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi), Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin Hukuksal Statü Problemi, Kasım 2015, Erişim adresi: <http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/979/turkiyede-suriyeli-multecilerin-hukuksal-statu-problemi.aspx>, Erişim tarihi: 21.03.2017.

ŞAHİN, Okan: “Suriyeli Mültecilerin Hukuki Durumu ve Toplumumuza Etkileri”, Erişim adresi: <http://www.stratejikortak.com/2016/04/suriyelilerin-hukuki-durumu.html>, Erişim tarihi: 8.4.2017.

TOPAL, Ahmet Hamdi: “Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2 (1), Bahar 2015, ss.5-22.

UNHCR, Gerçekler & Rakamlar, Erişim adresi: [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(64\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(64).pdf), Erişim tarihi: 06.04.2017.

UNHCR, Protection of Refugees in Mass Influx Situations: Overall Protection Framework, 2001, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3ae68f3c24/protection-refugees-mass-influx-situations-overall-protection-framework.html>, Erişim tarihi: 18.04.2017. (*Mass Influx*)

UNHCR, Syrian Refugees Response, Erişim adresi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, Erişim tarihi: 30.03.2017.

UNHCR, Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements, 2014, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/protection/expert/5304b71c9/guidelines-temporary-protection-stay-arrangements.html>, Erişim tarihi: 18.04.2017. (*Temporary Protection*)

UNHCR, Mechanisms of International Cooperation to Share Responsibilities and Burdens in Mass Influx Situations, Global Consultations on International Protection, 19 February 2001, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/56fa38986.pdf>, Erişim tarihi: 19.04.2017. (*International Cooperation*)

Vatan Gazetesi, “Suriye’de İnsani Yardıma İhtiyacı Olanların Sayısı 13.5 Milyona Ulaştı”, Erişim adresi: <http://www.gazetevatan.com/-suriye-de-insani-yardima-ihitiyaci-olanlarin-sayisi-13-5-milyona-ulasti--878233-gundem/>, Erişim tarihi: 30.03.2017.

WHITTAKER, David J.: Asylum Seekers and Refugees in the Contemporary World, Routhledge, 2006.

WILSON, Gary/PANARA, Carlo (Eds.): The Arab Spring: New Patterns for Democracy and International Law, Nijhoff Publishers, Boston, 2013.

İnternet Siteleri

www.afad.gov.tr

www.goc.gov.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.resmigazete.gov.tr

www.syrianrefugees.eu

www.unhcr.org